

Педагогларнинг малака ошириш таълимига бўлган ички эҳтиёжини интеграл технология орқали аниқлашнинг услубий асослари

Баҳром Умаров

Сурхондарё ВПКҚТМОИ

Бугун мамлакатимизнинг янги таълим тизими ўзининг асрий комил инсон шахсини ривожлантириш муаммоси билан ривожланган дунё таълими фазосига дадил қадам қўймоқда.

Учинчи минг йилликда ўқитиш, (тарбиялаш)нинг ташкилий шакллари ривож-ланган давлатлар тажрибалари асосида такомиллаштирилиши тақозо этади: дидактик бирликларни йириклаштириш, ўқитиш натижаларини олдиндан белгилаш, режалаштириш, таълим жараёнини психологиялаштириш, компьютерлаштиришга эътибор қаратилади. Ана шу йўналишлар аниқ таълим-тарбия мақсадини ечишга қаратилган ҳолда яхлитлаштирилса, бу амал натижасида интеграл кучли технология вужудга келади.

Кўпгина ўқитувчилар учун малака ошириш таълими жараёни назарий материалларни ўзлаштириш сунъий равишда юклатилган ортикча юк, улар учун ўқиш машаққат бўлиб туюлаётганлиги ҳеж кимга сир эмас. Бунинг асосий боиси ўқитувчи талаби нуқтаи назаридан ўқув материални тақсимлаш ҳодисаси билан ўрганилиши зарур бўлган ўқув материали орасида мутаносибликнинг мавжуд эмаслигигадир.

Ўқитувчиларга эҳтиёжларни кондирилмаётганлиги, ишда рағбатнинг йуклиги ва муаллим кадр-қийматининг тўғри баҳоланмаганлиги оқибатида асабийлик ва таранглик бесарамжомлилик каби фазилатлар юзага келадики, бу ўз навбатида касб фаолияти ва шахсий хусусиятларга таъсир курсатади.

Шу асосда педагогларнинг малака оширишга бўлган касбий эҳтиёжларини илмий таҳлил этиш ва бу жараёни таълимнинг кейинги босқичларида самарали бошқариш ўқитувчига касбий фаолиятидаги камчиликларини кўриш, уларни вақтида йўқотиш, мавжуд муваффақиятларни мустаҳкамлаш имконини беради. Бугун учун малака ошириш таълим жараёни субъектлари ўртасида ҳамкорликка асосланган ўзаро муносабатлар ўрнатиш талаб этилади.

Тингловчиларга талабчанлик тўғри ва асосли тарзда қўйилгандагина ўқитувчи ўзидаги илмий-методик ожизликни тан олади ва ўз устида ишлашга мажбур булади. Зеро мақсадни белгилаш ва унга эришиш инсон тажрибасининг асосини ташкил этади.

Педагогик фаолият эҳтиёжини ташхислаш-бу янги ижтимоий талаблар билан анъанавий меъёрларнинг мос келмаслиги, ёхуд амалиётнинг янги шаклланаётган меъёрининг мавжуд меъёр билан тўқнашуви натижасида вужудга келган муаммоларни ечишга қаратилган фаолият бўлиб, фақатгина ўз-ўзининг касбий тайёргарлигига объектив баҳо бера оладиган педагог ўзининг индивидуаллигини тўғри тушунади, ўз-ўзини тўғри назорат этади,

иждобий муносабат ўрнатиб, мулоқотга интилади ва ўзини мақсадга мувофиқ тарбиялай олади.

Касбий фаолиятни диагностикалаш замирида “ташхисли мақсад”, “таълим–тарбия мазмуни”, “дидактик жараёнлар”, “объектив назорат”, “таълим стандартлари” каби назарий тушунчалар ётади.

Мутахассислар касбий педагогик фаолиятни ҳамкорликда аниқлашни малака ошириш таълими жараёнида кичик гуруҳларда фикр алмашиш муҳимлигини, таълим самарадорлиги таълим субъектларининг биргаликда ривожланишига боғлиқлигини таъкидлайдиларки, бу **интеграл технология** деб аталади.

Интеграл технология учун янги машғулот шакли–семинар–практикум яратилади.

Унинг учун машғулотни ўтказиш учун малака ошириш таълимидаги гуруҳ иштирокчилари кичик гуруҳларга бирлашади ва ҳар бир гуруҳ чегараланган вақт давомида **“Менинг фаолиятимдаги муаммолар”** мавзуси таснифланади. Ана шу топшириқни бажаришга киришадилар ва бунда таълим–тарбия жараёни объектини тўғри танлаш жиддий аҳамият касб этади.

Муаммолар таҳлилини самарали бошқариш ва олдиндан кафолатланган натижага эришиш учун машғулот давомида зарурий тадбирлар тизимини ишлаб чиқиш, фаолиятдаги касбий бўшлиқларни рўёбга чиқаришда хизмат қиладиган шакл ва усуллар тўпламини иш самарадорлигига етакловчи восита сифатида танлаш ва таълим жараёнига унга риоя этиш ва уни ташкил этишнинг аниқ талабларини ишлаб чиқиш ўқитувчидан катта педагогик масъулиятни талаб этади.

Касбий фаолиятни диагностикалаш бўйича ташкил этилган семинар–практикумда кузатувчи шйитувчи томонидан эътибор берилиши лозим бўлган ана шу модел параметрларнинг рўйхатини умумий сатҳда келтириб ўтамин:

I. Ўқитувчи фаолиятининг муаммолари: 1) ижтимоий–иқтисодий; 2) педагогик.

II. Ўқитувчи фаолиятининг вазифалари: конструктив; коммуникатив (алоқа ўрнатувчи); ташкилотчилик; инфорацион; ривожлантирувчи; тарбияловчи; йўналтирувчи; жалб этувчи; тадқиқотчилик; техник.

III. Ўқитувчининг фаолият турлари: вазифаларига мос ҳолда, мисол учун, конструктив функцияни жорий этиш фаолияти, коммуникатив функцияни жорий этиш фаолияти.

IV. Ўқитувчи фаолияти учун зарурий билимлар доираси: ижтимоий, иқтисодий; ахлоқий; психологик; педагогик; илмий–табiiй; математик; техник–технологик;

V. Демографик; тиббий–физиологик; экологик; ҳуқуқий; эстетик; умум–маданий; инфорацион.

VI. Ўқитувчининг кўникма ва малакалари: ақлий, касбий (педагогик); умуммехнат кўникмалари ва малакалари.

VII. Ўқитувчининг шахс сифатлари: жамият-ижтимоий йўналишига оид; касбий-педагогик йўналишга оид; билишига оид.

Юқоридаги объект обдон тадқиқ қилинган, натижалар бўйича кичик гуруҳлар ҳисоб берадилар, яъни машғулоти “публик ҳимоя” кўринишида ташкил этилади. Қарабсизки, тингловчилар ўз-ўзини ўқитиш, баҳс, мунозара, мавқеини мустаҳкамлаш орқали мавзунини чуқур ўрганадилар ва шу тарзда яқиний натижа таъминланади.

Яқиний босқичда ўқитувчилар таҳлил давомида билдирилган фикр-мулоҳазалар асосида дарс режасини қайта ишлайдилар, педагогларнинг касбий лаёқат (компетенция)ларини ривожлантириш учун ўқитишнинг янги стратегияларини таклиф қиладилар. Қайта ишлаб чиқилган дарс режаси барча ўқитувчиларга таклиф этилади. Бу жараён эса малака ошириш таълими иштирокчиларининг билимидаги бўшлиқларни аниқлаш ва уни тўлдириш таъсир кучини ошириш йўллариини излашни тақозо этади.

Бундай ёндашув ўқитувчиларнинг касбий маҳоратини оширишда самарали бўлиб, қисқа вақт ичида кўзланган мақсадга эришиш, ҳамкорликда ўқитиш, бир-биридан ўрганиш имкониятини беради.

Бу педагогик жараён марказида ўз имкониятларини тўла намойиш эта оладиган, турлича ҳаётий вазиятларда жавобгарликни ҳис этган ҳолда онгли равишда янги тажрибаларни қўллай оладиган яхлит шахс туриши табиий.

Малака ошириш таълими жараёнида вақти-вақти билан педагог фаолиятида аниқланган бўшлиқларни қоплаш учун коррекцион ишлар маълум тартибда, илмий танлов асосида муайян сеанс бўйича ўтказилиши шарт.

Хулоса, малака ошириш таълимининг таянч ўқув режаларига танлов соатларини киритиш орқали таълими жараёнида педагогнинг касбий фаолиятидаги бўшлиқларни тўлдириш ва уларнинг битирув малакавий ишлар ўрнига маълум индивидуал лойиҳалар устида ишлашга ундаш мақсадга мувофиқдир.